

KÖY ENSTİTÜLERİ HAKKINDA SÖZLÜ TARİH ARAŞTIRMASI

Doç. Dr. Nurgün KOÇ*

Öz

Köy Enstitüleri Türkiye'nin okuma-yazma, eğitim-öğretim ve kırsal kalkınma meselelerini bir arada çözmeyi öngören özgün kurumlarıydı. Eğitim kursları ile başlatılan süreç kısa zamanda büyük bir ivme ile geliştirildi. Köylerden kabul edilen öğrenciler mezun olduktan sonra yine köylerde istihdam edildiler. Sadece öğretmen değil aynı zamanda köylünün ekonomik, sosyal, kültürel vb. bütün sorunlarına çare üretmek üzere yetiştirilmeleri amaçlandı. Bu alanda önemli başarılar elde edilse de hedeflenen amaca ulaşmada çeşitli sorunlarla karşılaşıldı. Fakat bireysel çabalarıyla öne çıkan çok sayıda Köy Enstitüsü mezunu öğretmen köylerde başarılı çalışmalarda bulundu.

Anahtar kelimeler: Köy Enstitüleri, Gököy Köy Enstitüsü, eğitim- öğretim, iş, köy.

Oral History Research about Village Institutes

Abstract

Village Institutes were distinctive institutions of Turkey that envisaged solving the matters of literacy, education and training, and rural development all together. The process that was started with the courses of instructors was developed with a big momentum in a short time. After graduation, the students accepted from villages were assigned to the villages as teachers. It was aimed that they would be trained not only as a teacher but also as an individual to generate solutions to all economic, social, cultural etc. problems of the villagers. Although important success was acquired in this field, different problems were encountered in reaching the targeted aim. However, many teachers graduate of the Village Institute, who were prominent with their individual efforts made successful studies in the villages.

Keywords: Village Institutes, Gököy Village Institute, education, work, village.

* Karabük Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölüm Başkanı; Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı. nurgunkoc@karabuk.edu.tr.

Giriş

Köy Enstitüleri gerçeğinin anlaşılmasında¹ Köy Enstitüsü mezunlarının yazdıklarının önemli katkıları olmuştur. Bu konudaki sözlü tarih araştırmaları da aynı şekilde Köy Enstitülerini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Sayıları çok azalmış olan Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin anlattıkları sözlü tarihi belgesi olması yönüyle de ayrıca değerlidir. Biz bu çalışmamızda söyledikleri her sözün enstitü gerçeğini anlamamızda büyük katkıları olan Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler ile sözlü tarih araştırması yaparak onların deneyimlerini aktarmayı amaçladık.

Bunun için, 06.03.2016 tarihinde Safranbolu Öğretmenevinde aşağıda isimleri gösterilen Köy Enstitüsü mezunları ile mülakat yapılmıştır. Görüşmelerin ses kaydı alınmıştır. Aşağıda isimleri verilen Gölköy Köy Enstitüsü mezunu emekli öğretmenler ile yapılan mülakata ek olarak Öğretmen Okulu mezunu bir öğretmen ile de mülakat yapılarak aralarındaki benzerlikler ya da farklılıklar tespit edilmek istenmiştir. Aşağıda ana hatları tespit edilen sorular yöneltmiş, açık uçlu cevaplara müdahale edilmemiştir.

Yöneltile sorular şunlardır:

1. Adınız, soyadınız, doğum yeriniz ve doğum tarihiniz? Mezun olduğunuz okul ve mezuniyet yılınız?
2. Okula nasıl başladınız?
3. Enstitüdeki eğitim- öğretim faaliyetleri ile gündelik yaşam hakkında bilgi verir misiniz?
4. Ziraat çalışmaları ve teknik çalışmalar hakkında bilgi verir misiniz?
5. Enstitünün çevre ile olan ilişkileri hakkında bilgi verir misiniz?
6. Öğretmen olarak nerede göreve başladınız? Görev yaptığınız köyün ekonomik ve sosyal yapısı hakkında bilgi verir misiniz?
7. Görev sırasında ne tür zorluklarla karşılaştınız? Mezun olduğunuz enstitü ile ilişkilerinizi devam ettirebildiniz mi?
8. Köyde eğitim ve öğretim dışında hangi faaliyetlerde bulundunuz? Hangi zorluklarla karşılaştınız?
9. Köylüye yararlı olduğunuzu düşünüyor musunuz? Sizce Köy Enstitüleri köylerde ekonomik ve sosyal gelişimi ve değişimi sağlayabildi mi?
10. Köy Enstitüleri hakkında genel olarak neler söylemek istersiniz?

Ali Efe, Zonguldak Alatlı 1927, Gölköy Köy Enstitüsü 1945 Mezun.

Kastamonu'da binaları öğrenciler gelmeden önce eğitimciler yaptılar. Öğrenciler bina yapımında usta öğreticilere yardımcı oldular. Kastamonu'da

¹ Köy Enstitüleri hakkında ayrıntılı bilgi edinmek için Bkz., Nurgün Koç, Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2013.

çevredeki köylerle ilişkiler sınırlı idi. Köylülerle su sıkıntısı yüzünden kavgalar bile olurdu. Meyvecilik, hayvancılık vb. yapılırdı.

1944 yılında Ankara'dan 30- 40 kadar gazeteci Gölköy Köy Enstitüsüne geldiler. Çeşitli sorular; tarih, coğrafya, matematik vb. sordular. Matematikte biraz geride olduğumuz diğer derslerde çok ileride olduğumuz ortaya çıktı. Öğretmenlerimiz iyi yetişmiş kişilerdi.

Köyümüz İstanbul'dan yağ kapanından gelen gemicilerin köyü idi, zengini çoktu. Köyde lojman vardı. Öğretmen Okulu mezunu ile aramızda ikilik çıkmadı. Dilekçe yazmayı, resmi yazıyı çok iyi bilmezdik. O, bana yardımcı olmuştu.

Askerlik derslerimiz vardı. Her yıl bir ay kampa girerdik. Asker üniforması giyerdik. Kastamonu'daki subaylar derslerimize girerdi.

Müsamereler köylünün çok hoşuna giderdi. Köydeki bayram kutlamaları, bayrak ile geçiş törenleri vb. ilgi ile izlenirdi.

Sağlık dersleri verildiğinden burada öğrendiğimiz bilgileri köyümde kullandım. Bir keresinde inşaat sırasında taşın altında eli ezilen bir kadının yardımına koşarak elini tedavi ettim. Başka bir örnek de bir inşaatın çatısının yapılması sırasında öğrencileri yan yana dizerek kiremitleri kolayca çatıya çıkarttım. Bu sistemli çalışma köylülere de örnek oldu. Köylülerle aramız iyi idi. Geçimsizliğe düştüğümüz konular da zaman zaman oldu. Fakat köylüden büyük bir tepki almadım. Kız öğrencilere gramofon kâğıdından elbise diktirip bayram töreninde giydirdik. Hiçbir tepki almadık.

Öğretmenlik yaptığım köy İstanbul ile sıkı ilişkisi olduğundan modern bir köy idi. Burada öğretmen hükümetin temsilcisi gibi görülürdü. Kuran kursu açılması vb. konuları köylüler yanımızda konuşmaktan çekinirlerdi. Bir gün kahvede hava durumunu dinlerken bir adam "Bu Allah'ın bileceği iştir?" deyince düşüncesinin yanlış olduğunu söyledik. İmam ile aramızda bir sorun yoktu. Pazarcılık ile ilgili sıkıntılar yaşayan köylüye kooperatif kurmayı önerenlere "siz komünist misiniz?" diye karşı çıkanlar daha sonra pişman olduklarını açıkladılar. Göreve başladıktan bir yıl kadar sonra, bir esnafın "size Bolşevik diyorlar" şeklindeki sözlerine karşılık vermedim çünkü Bolşevik sözcüğünün ne anlama geldiğini bile bilmiyordum. 1951'de öğretmen olduğumu söyleyemediğim yerler oldu. Daha sonraları Demokrat Parti'den bir milletvekiline "bize neden komünist diyordunuz?" diye sorduğumda "bize öyle talimat geliyordu" demiştir.

Cemal Ünal, Safranbolu 1930, Gölköy Köy Enstitüsü 1950 Mezunu.

Babam muhtardı. Kaymakam, Köy Enstitülerine öğrenci alınacağı ve bununla ilgili köylüye duyurunun yapılmasını bildirince babam gereğini yapmış fakat hiç başvuru olmayınca beni göndermeye karar vermişti. Hatta

Enstitüye gittiğimizde haber vermeden geldiğimiz için Müdür Muavini Ruhi Esin, babamı azarlamış, dönmekte olduğumuzu gören diğer görevliler duruma müdahale etmişlerdi.

Dersler pek ağır gelmezdi. Ben teknik derslerde marangozluk öğrenmiştim. Üretime dönük biçimde her şeyimizi kendimiz yetiştirirdik. Sebzemizi kendimiz ekerdik. Kızlar dokumacılık, terzilik vb. yaparlardı. Kütüphanemiz çok zengin idi. Kitap okumak zaten zorunlu olduğundan okuyamadığımız kitapların özetini arkadaşlardan alırdık. Enstitüde piyano dâhil olmak üzere saz, mandolin vb. çeşitli müzik aletleri bulunurdu.

Öğretmen olarak Bartın Ulus'taki Kızıllar köyüne gönderildim. Köyde ne okul ne de öğretmen vardı. Muhtar ve İhtiyar Heyeti köyün ağasını çağırarak ne yapılacağını konuştular. Mescidin verilemeyeceğini, namaz kılınacak yer kalmayacağını söylediler. Bunun üzerine tesadüfen orada bulunan İl Genel Meclisi üyesinin tavsiyesi ile mescidin altındaki ahırın temizlenerek ders görülecek yer haline getirilmesi teklifini kabul ettiler. Ben, pencere açılmasını da sağladım. Böylece başlangıçta masa, sıra ve diğer araç gereç olmaksızın derslere başladık. İmama, Kuran okumayı henüz öğrenememiş öğrencileri bana göndermesini söyledim. Zaten diğerleri 15 yaşın üzerindediydi. İki ay içinde hepsine okumayı öğrettim. Çalışmalarımı gören köylüler beni sevdiler. Kız öğrencileri de okula gönderdiler. İmam ile aramız iyi idi. Düğünlere bile birlikte giderdik. Mandolin çaldığım için beni düğünlere davet ederler, "hoca da gelirse, gelirim" derdim.

Daha sonra Devrek'in bir köyüne tayin olundum. Köylüye ziraat çalışmalarında önyak oldum. Fındık ağaçları diktirdim. Öyle ki, bu köyde (Karakoçlu) köylü hâlâ geçimini fındıkcılıktan sağlamakta imiş.

Enstitüden mezun olduktan sonra iletişimin devam etmediğini söyleyebilirim. 1948'lerden sonra enstitü ile köy okulları arasındaki iletişim durdu. Daha önce çeşitli malzemeler verilirdi. Köy Enstitüleri üretime dönük eğitim yapan okullardı. Öğretmen, edindiği bilgileri köyde uygulamaya çalışırdı.

Ramiz Acar, Araç 1933, Gölköy Köy Enstitüsü 1954 Mezunu.

Köyümüzde beni yetiştiren öğretmen Muallim Mektebi öğretmeni idi. Çok iyi bir öğretmendi. Yetiştirdiği öğrenciler hep iyi yerlere geldiler. Öğretmen tayin olup gidince yerine Köy Enstitüsü mezunu bir öğretmen verdiler. Köy Enstitüsü öğrencilerini görünce imrenirdim. Elbiseleri vb. çok hoşuma giderdi. 1945'te ilkokulu bitirdim. Sınavı kazanamadığımdan beni bir yıl hazırlık sınıfına aldılar. Talep artınca öğrencileri sınavla almaya başlamışlardı. Sırf bizim ilçeden 40 kişi başvurmuştu. Türkçe, Matematik ve Tabiat Bilgisi derslerinden sınav yapılmıştı. 4 ve 5. Sınıfın derslerini başarıyla tamamlayarak hazırlığı geçtim.

Amcam, köyde eski Öğretmen Okulu mezunu öğretmen ile Köy Enstitüsü mezunu öğretmenini karşılaştırdı. Köy Enstitüsü mezunu öğretmen köyümüze atandığında devlet tarafından öküz, pulluk vb. verildi. Okulun bitişiğinde bir atölye yapıldı. Köy tarlasından binbir zahmet ve kaymakamın da etkisiyle arazi verilmesi köylüye kabul ettirildi. Örnek çiftçilik yapmak istedi. Devlet fidanlığından 40-50 tane Amasya elması fidanı getirterek dikmiş, etrafını da zarar görmemeleri için çevirmişti. Köylüler bunu, arazilerini zaptetmek olarak algılayıp fidanları söktüler. Köy Enstitüsü mezunu öğretmene verilen pulluk ile toprağın daha kısa zamanda sürüldüğünü gören köyün ağası da öküzü bırakarak at aldı ve pulluk ile arazisini sürmeye başladı. Önce karşı çıkanlar pulluk kullanmaya başladılar. Kara sabandan pulluğa geçilmesi önemli bir devrimdir.

Köylüler kısa zamanda Köy Enstitüsü mezunu öğretmene de diğer öğretmen gibi saygı duymaya başladılar. Diğer köydeki Köy Enstitüsü mezunu öğretmen ise köylüye uyararak başarılı olmadı.

1950 yılında biz 3. Sınıftan 4. Sınıfa geçtiğimizde Köy Enstitülerinin müfredat programı değiştirildi. Öğrenim süresi 6 yıla çıkarıldı. Bu değişikliğe üzüldük, yadırgadık. Kız öğrencileri ayırarak Kızılçullu Köy Enstitüsüne gönderdiler. Üzüldük. 6 yıl öğrenim görenlerin ilk mezunları bizler olduk. İyi yetiştirildik. Okulda demokratik bir yapı vardı. Müdürleri eleştirirdik. Doktorun hazırladığı menüye göre yemekler hazırlanırdı. Atatürk ve cumhuriyet sevgisi ile yetiştirildik.

Araç ilçesinin uzak bir köyüne (Aşağıgüney) atandım. Öğrendiğimiz şeyleri uygulamada ilk başlarda zorluklarla karşılaştık. Kız öğrencileri okula almak için uğraştık. Okulun eski muallimi çok yararlı olamamış, Saidi Nursi tarikatına bulaşmış. Benden önce atanan iki Köy Enstitüsü mezunu öğretmenden birisi hastalık nedeniyle, diğeri de evlilik meseleleriyle meşgul olduğundan yararlı olamamışlar. Ahırda eğitime başladık. Üç yıl sonra okul tamamlandı.

Köy, Kastamonu yoluna 8 km. mesafede olmasına rağmen yol olmadığından insanlar çok zahmet çekmekte idiler. İki kadının yol problemi yüzünden doktora ulaşmadan hayatını kaybetmesi beni çok üzdü. 1957'de Demokrat Parti kan kaybetmeye başlamıştı. Seçim öncesi Araç Belediye Başkanı olan amcamı da devreye sokarak köye yol yapılmasını sağladım. Yaptığım çalışmalar mülki makamların dikkatini çekti ve Vali tarafından takdirname ile ödüllendirildim.

Köyde öğrencilerin ilkokulu bitirdikten sonra eğitime devam etmediklerini fark ettim. Çoğu İstanbul'a giderek burada fırıncı çırağı olurlardı. Başarılı öğrencilerin ailelerini ikna ederek Kastamonu'daki ortaokula gitmeleri için çaba harcadım. Bunlar arasından savcı, profesör vb. çıktı. Bu da köylüye örnek teşkil etti.

Bana göre köydeki ikinci devrim kız öğrencilerin okula gitmeleridir. Köyde tespit ettiğim kadarıyla 30- 40 kız öğrencinin okula devam etmesi gerekiyorsa da gelmiyorlardı. Çabalarım yetersiz kalınca Nahiye Müdüründen yardım istedim. Otoriter bir kişiydi. Jandarmanın da devreye sokulmasıyla aileler kızlarını okula göndermeye başladılar. Fakat başlarında eşarp ile okula gelmişlerdi. Zamanla eşarplarını çıkarmalarını, temiz giysiler giymelerini, uzun saçlarını kesmelerini, taramalarını vb. sağladım. Başlangıçta çekingen olan kızlar kısa süre içinde okula ve diğer arkadaşlarına uyum sağlayarak çekingenliklerini üzerlerinden attılar. Bu çalışmalarım müfettişlerin, kaymakamın vb. dikkatini çekmekteydi. Kaymakam toplantılarda okulumu örnek okul olarak göstermekteydi.

Sami Özden, Kastamonu 1949, Bolu Erkek Öğretmen Okulu 1969 mezunu.

İş ve tarım derslerimiz vardı fakat çok sınırlı idi. Öğretmen Okulunda köyün sorunlarına çözüm bulmak için kafa yorardık. Köy öğretmeni olma idealini henüz ilkokulda iken edindim. Öğretmen Okulunda iyi yetiştirildik. Okuma sevgimiz vardı. Öğretmenler arasında sağ sol ayrımı yoktu. Din derslerine giren öğretmen İmam Hatip Okulu mezunu ve biraz tutucu bir öğretmendi. 1974'ten sonra durum değişmeye başladı. Aşırılıklar başladı.

Öğretmen olarak atandığım köyün okulunun planını kendim çizdim. Yapılması için girişimlerde bulundum. Köyde çamaşırhane yapılması için önyak oldum. Taşlı tarlanın temizlenmesi gibi zahmetli işlerde bile köylüye yardımcı oldum. Okulun yolunu dozer ile düzelttirdik. Daha sonra dozerin köy yolunun yapılmasında da kullanılması için köylüyü örgütledik. Olay, kontrolümüzden çıkarak komünist ayaklanması olarak adlandırılrsa da köylünün sağduyusu sayesinde köylünün yararı için çalışmaktan başka bir şey yapmadığımız idari soruşturma sırasında anlaşıldı. Ardından takdirname ile ödüllendirildik. Okulun iyileştirilmesi ve güzelleştirilmesine yönelik çabalarımız fark edildi. Kadınlara okuma yazma kursları açtık. Kız öğrencilerin okutulmasına özellikle önem verdim. Çalıştığım köylerdeki sorunların çözümü için uğraştım, su kavgalarını vb. düzelttim.

Sonuç

Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin köylerde zor koşullarda öğretmenlik ve köye yararlı işleri büyük bir özveri ile yapmak için mücadele ettikleri anlaşılmaktadır. Dönemin koşulları gereği genç Cumhuriyetin kalkınma hamlesinin bir parçası olan kırsal kesimin önemli yokluklar ve mahrumiyetler içinde olduğunu hatırlamak gerekir. Zaten enstitülerin kurulma amacı da kırsal kesimdeki geri kalmışlığı öğretmen aracılığı ile yok etmektir.

Köyde bulunan din görevlisi ile (imam) iyi geçinen öğretmenlerin sorunları daha kolay çözebildikleri, işbirliğinin köylü tarafından da takdir edildiği anlaşılmaktadır. Karşılaşılan sorunlarda; ağa ile köylü ile çeşitli yeniliklerin uygulanmasında karşı karşıya gelindiğinde pes etmeyip mücadele eden ve

köylüyü yumuşak yolla ikna etmeyi başaran öğretmenlerin, köylünün desteğini ve takdirini kazandıkları anlaşılmaktadır. Köydeki öğretmenin başarısında bireysel çabalar ön plana çıkmaktadır. Köy Enstitüsü mezunu olsa da yeterli donanım ve çabaya sahip olmayan öğretmenlerin ise başarısız oldukları anlaşılmaktadır.

Bolu Erkek Öğretmen Okulu mezunu Sami Özden'in yaptıkları işler ve misyonu Köy Enstitüsü mezunlarınınkini anımsatmaktadır. Öğretmenin, köye yararlı olmak için çalıştığı ve köy öğretmeni olma ideali taşıdığı görülür. Fakat kendisi bunun okulda edinilen bir idealden çok kendi bireysel çabası olduğu fikrindedir.

Sözlü Kaynaklar

Efe, Ali, Zonguldak Alatlı 1927, Gököy Köy Enstitüsü 1945 Mezunu (Görüşme Tarihi: 06.03.2016)

Ünal, Cemal Ünal, Safranbolu 1930, Gököy Köy Enstitüsü 1950 Mezunu (Görüşme Tarihi: 06.03.2016)

Acar, Ramiz Acar, Araç 1933, Gököy Köy Enstitüsü 1954 Mezunu (Görüşme Tarihi: 06.03.2016)

Özden, Sami, Kastamonu 1949, Bolu Erkek Öğretmen Okulu 1969 mezunu (Görüşme Tarihi: 06.03.2016)